תלמוד בבלי · אחרונים · קרן לדוד

קרן לדוד על ברכות

רבי דוד כהן־סקלי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרן לדוד על ברכות

רבי דוד כהן־סקלי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרן-לדוד-על-ברכות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פתיחה א' לס' קרן לדוד ולס' אלביש ישע 4
פתיחה ב' לספר קרן לדוד ולס' אלביש ישע 5
דף ב 6
דף ה 9
דף יד 10
דף כח: 11
דף ח 12
דף יט 14
(**לעיל**) **דף יא**: 15
דף יא: 22
דף יב 24
דף מו 26

הקדמה

הקדמת המחבר במורא ופחד מדבר

פתיחה א' לס' קרן לדוד ולס' אלביש ישע

ד'ר'ך פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך ר"ת ר' דוד הכהן

אשר כוננה ידי יד כהה אף ידי יסדה אר"ש אף נחלת שפרה עלי בחמלת ה' עלי ה' הרועה אותי מעודי עד היום והביאני עד הלום להתענג ולהשתעשע בתורתו. ובהם נהגה יומם ולילה בחשיקות ובדבקות רב. כיד ה' הטובה עלי אברך את ה' אשר יעצני והנחני בדר"ך אמת ובדרכי יושר הוא יתמוך גורלי גורל א' לה' וייחד לבבי לירא"ה ולאהב"ה את שמו ולעובדו בלבב שלם כל הימים אשר דוד חי על האדמה יראה' אהבה' הוא יכונן את לבבנו לעובדו שכם אחד תפלה לאל יר' אה' חיי. תפלה לדוד'. השם ינחני במעגלי צדק למען שמו אה' בה' ויאיר עיננו במאור תורתו. יתמוך ודינו ויורנו את הדרך דע כי יראה עולה מספרה כמנין אשר נלכה ואת המעשה אשר נעשה הוא יכונן את גבורה וכמו שיראה' ואהבה משולבין דעתינו. כי אנכי משיג בעצמי מיעוט ידיעתי וקוצר אשה אל אחו' כאשר אתה רו' בעיניך השגתי. אין מלה בלשוני ואין לקח על שפתי אין כרמל כן חו"ג משו' זה בזה שמחסד שהוא בצקלוני. ולחם ושמלה אין בביתי. בער אנכי מאיש עולה ע"ב שהם עב' שמות שיוצאים ולא בינת אדם לי. ריקם ריקם לגזירה שוה. ואיך אחבר מן ויסמ' ויבא' ויט'. כל שם בן אמרי שפר. ולא ידעתי ספר. ואנכי עפר ואפר אבל שלש עולה יראה' שהיא גבורה' מה אעשה ונפשי חשקה בתורה. על כן האר"ש האירה הוא חסד' גבורה'. אר"ש לא מטהורה. כעלות גדיש בעתו. עתים חליש עתים חלים. הצד השוה שבהם שהם ספר תולדות האדם. אשר יולדו על התורה ועל העבודה. ואת עמלנו אלו הבנים שיצאו לאור מעמלה של תורה. וידעתי כי התורה עיקר כל הנבראים. וחיי האדם בתורה תלוים. על כן הרהבתי עוז בנפשי. ונכנסתי לפנים ממחיצתי. ואל אלהים אשים דברתי. וזה חלקי מכל עמלי. כל עמל אדם לפיהו. פי ידבר חכמות והגות לפי תבונות. פי ידבר צדקתך כל היום תהלתך. תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד. ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' והנחתו לפני ה' אלהי ואקוד ואשתחוה לה' אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש ואין בהמ"ד בלא חדוש המשמח אלהים ואנשים. כדכתיב ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך. דורשין תחלות הם חדושי על מסכת ביצה. תחלת דבר ה' בי ומלתו על לשוני. אלא שמברכין על התורה תחילה. על כן שמתי בטנא חדושי ברכות תחילה. כי ברכות היא תחלה לכל סדרי משנה שהוא מספר טנא כמ"ש הרב אור החיים ז"ל בפירושו על

התורה ע"ש. ואל חנון יחננו ויברכנו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. שפתותינו יהיו נוטפות מר ואהלים לפני קוניהם בורא עולם ה' ולפני עובדי ה' ויעלו לרצון לפניו ולפני ברואיו החפצים בתורת ה' ובמצותיו המבקשים ומחפשים על אמיתתה של תורה. תורה לשמה. יהי רצון מלפני שוכן מעונה. שתורתנו תהיה מרגוע לנפשם. עם נפש דוד אחיהם. וכבר אמרו רז"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה. וכן שנו חכמים אין סדר למשנה. וכן היא משנתינו. וזה נאמר בשנת ורוח כל בשר תפא"ר לפ"ק.

פתיחה ב' לספר קרן לדוד ולס' אלביש ישע

הנהגה טובה מרבינו משה בר נחמן זיע"א זצ"ל וז"ל בפרשת עקב ובו תדבק שיהא זוכר השם יתברך תמיד ולא יפריד מחשבתו ממנו עד שיהיו דבריו לבני אדם בפיו. ולבו לפני השי"ת. וזהו ובו תדבק והוא מעון לשכינה ע"ש. וכשירצה שיהיו דבריו לבני אדם יטול רשות מבורא עולם יאמר עם לבו בי אדוני אם מלאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. והגם שהוא מדבר עם בני אדם יהיה לבו טרוד מה' שהוא שוכן בקרבו והוא ממתין עליו ויהיה לבו נחפז לשוב אליו ה' הכבוד השוכן בו ובמעונו. ולא יסיח דעתו מזה. וכמו שנהג עצמו בזה אברהם אבינו ע"ה כשרצה לקבל אורחים ולדבר עמם נטל מתחלה רשות מהשם ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך וכו'. ומיד שב אל השם הנכבד המדבר אליו שוכן עד.

וז"ל הרב מאור ושמש פרשת בהר סיני. ואם יבטח בשם ה' ויט שכמו לתורה ולעבודה בודאי יתפרנס בנקיות כמו שעינינו רואות שבכל דור ודור יש כמה צדיקים אשר נטו שכמם לעבוד עבודת הקודש והם מתפרנסים בכבוד גדול מאת ה' מן השמים. ומהם ילמדו בני דורם לבטוח בה' יתברך כמו מצנצנת המן שהניח אהרן לפני ה' למשמרת לדורות שממנו יקחו מוסר שלא לעסוק בהבלי עולם. ומאת ה' ירד פרנסתם. כן בכל דור ודור יש צדיק אחד שפרנסתו הוא דרך נס. והוא לאות לבני דורו כצנצנת המן. לכן יראה האדם שלא להרבות בפרקמטיא יותר מכדי פרנסתו. ואם יזכהו ה' לעושר וכו' ע"ש. לכן ידידי קורא נעים מה טוב ומה נעים. כי נעים כי תשמרם בבטנך הדברים הכנים האמורים למעלה ראש. צנוף תצפנם סביב לראשך וענקים לגרגרותיך. אל יליזו מלבך. ותמיד יהיו בן עיניך. ואל תסיח דעתך מאורות אלו המאירים לנשמתך. פקח עיניך וראה מפלאות תמים דעים המנהיג עולמו בחסדו הגדול. המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים ממרחק תביא לחמה. דכתיב המאכלך מן במדבר המוציא לך מים מצור החלמיש. סתום עשאו פתוח. יפתח ה' לך את אוצרו הטוב גימט' כב'. לרמוז שמכב' אותיות התורה יבא הטוב מאוצר ה'. ועל צדיק הנזכר נאמר מזמור יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן

וכו'. כל המזמור כולו מראש ועס'. וז"ל הרב ספר מצות השם פרשת שופטים סי' תקד' תקה' ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל מפני שהובדל לעבוד את ה' ולהורות דרכיו הישרים לרבים. שנאמר יורו משפטיך ליעקב וכו'. הילכך הובדלו מדרכי העולם אלא הם חיל השי"ת שנא' אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו ולדעת את ה' והלך ישר כמו שעשאו השי"ת ופרק מעל צוארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולמי עולמים ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים ולוים ואמר דוד המלך ע"ה ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי עכ"ל פ"ש. והקב"ה מזמין לו פרנסתו בתוך אהלו וכמו שנאמר על משה רבינו ע"ה כמ"ש הרב רבינו בחיי בפירושו על התורה. פרשת כי תשא על פסוק פסל לך שני לוחות. וז"ל ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת משה שאמר לו הקב"ה פסל לך והראה לו מחצב של סנפרינון בתוך אהלו ואמר לו פסל לך הפסלת שלך ומשם נתעשר משה ונעשה מלך. מכאן אתה למד שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה. שכן כתיב אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל. ולא יוסיף עצב עמה שלא נצטער לילך למקום אחר אלא מתוך אהלו זימן לו פרנסתו עכ"ל ע"ש. הרי שלחן ערוך לפניך ששלחנו ערוך כלחם הפנים ובכל מדי דמיטב בתוך אהלו אהלה של תורה כי היא חייך חיים של תורה חיים של פרנסה.

דף ב.

משנה מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו' נראה לי הא דנקט תנא לשון נכנסים ולא תנא משעה שהכהנים אוכלים תרומתן משום דזמן אכילתן תלוי בביאת השמש דכתיב ובא השמש וטהר שהוא זמן כניסת השמש להכי נקט כניסה נמי גבייהו. ועוד דתלוי הכל בזמן כניסת הזמן שראוי ומוכשר לאכילת תרומה ואינו תלוי באכילה. להכי לא נקט תנא אוכלין בתרומתן.

שם משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. הא דלא נקט תנא לאכול בתרומה נ"ל משום דתנא אקרא קאי דכתיב ובא השמש וטהר. כדאמר בש"ס. וסיים הכתוב ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא והיינו תרומה וקראה הכתוב לחמו דהיינו תרומתן שהיא תרומת דגן ותירוש ויצהר. אמרה תורה של כהנים ולחמם היא. דבזה הוא שנתנה להם התורה רשות לאכול בביאת השמש. אבל בחלק הקדשים דהיינו קדשים קלים ותרומת חזה ושוק של שלמים. דכתיב בהו [ויקרא ז' לב'] תתנו תרומה לכהן. הגם

שמקרו תרומה לאו דידהו נינהו ולא מקרו לחמם כי משלחן גבוה קא זכו שנאמר. ולקחתי מאת בני ישראל וכו'. ואתן אותם לאהרן ולבניו וכו'. וא"כ חלק הקדשים לא מקרו תרומתן. ואינם יכולים לאכול אותם בביאת השמש עד למחר אם היה מחוסר כפורים. ולהכי דייק בלישניה התנא וקאמר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. דהיינו במה שנקראת תרומה שלהן. כדכתיב כי לחמו הוא שהיא תרומת דגן ותירוש ויצהר. ולא תרומת קדשים. וק"ל. ועי' זבחים פרק טבול יום משנה א'. דקתני' מתני' טבול יום ומחוסר כפורים אינם חולקים בקדשים לאכול לערב. ע"ש דמשמע דטבול יום יכול לאכול בקדשים לערב אלא שאינו חולק. ולהכי כתבתי עד למחר אם היה מחוסר כפורים דוק'. ועי' שם בזבחים במשנה הנז' לבעל תוספת יום טוב ד"ה לערב. ע"ש וק"ל.
שם משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה וכו'. נ"ל לתת טעם לשבח למה שיחסו רבותינו ז"ל. קריאת שמע עם התרומה. היינו טעמא משום דתרומה תרומת ד' מקרייא. כדכתיב ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומתי בשתי תרומות הכתוב מדבר. וקראם הכתוב תרומתי דהיינו תרומות ד' וכשמם כן הוא שהם התרוממות ד' שכשמגביהן אותם מן דגן ותירוש בזה מודיעים שהכל שלו וראשית היא לשם ושייריה הם שלנו. ובזה אנחנו מנשאים ומרוממים לה' כי רם הוא על הכל. וצריכין להרים שיעור בינוני שהוא א' מחמשים והיינו תרומה תרי ממאה. הרי דבתרומה עושין שני דברים שעומדין ברומו של עולם דהיינו שע"י זה אנו מרוממים את ה' באחד אחוז מן החמשים ובקריאת שמע גם כן כשאנחנו מייחדים ה' מתרומם ה' ומתעלא כדכתיב רוממות אל בגרונם שדרשו חז"ל על קריאת שמע פעמים בכל יום מייחדים את שמו בקבלת עול מלכות שמים עלינו כ"ה בבוקר וכ"ה בערב שעולים חמשים כשיעור של תרומה הרי לך שיש יחוס לקריאת שמע עם התרומה בשתים ועלתה:
ואפשר לכוין עוד שהיינו טעמא דקאמר התנא עד סוף האשמורה. ולא קאמר ע"ס ארבע שעות דמשום שייחס קריאת שמע לתרומה. ובתרומה קאמר קרא את משמרת תרומתי לכך נקט התנא גם בקריאת שמע משמרה ולא שעות. ונ"ל דמאי דקאמר תנא בשעה שהכהנים נכנסים. ר"ל בשעה שהכהנים נכנסים לעומק עיונם ומחשבתם בשעה שרוצים לאכול בתרומתן שחושבים שהיא תרומת השם. ומשל גבוה קא זכו והכל שלו. כמו בכוונת קריאת שמע שמקבלין עלינו עול מלכות שמים ומייחדים את שמו. הנכבד והנורא. עוד נ"ל דהא דתלא המצוה בכהנים. ותיקשי לך תינח כהנים ישראל מאי איכא למימר. אשיבך מלין דמשום דכתיב יורו משפטיך ליעקב. הרי תלה הכתוב משפטים בכהנים. ומהם יראו וכן יעשו ודוק:

אחר כך ראיתי בזוהר פרשת קרח דף קכט וז"ל ויקחו לי תרומה הרי ממאה ליחדא ליה תרי זמנין ביומא דהיינו תרי ממאה במט' אתוון דשמע וברוך שם וכו' דערבית ובמט' אתוון דשחרית הכרין תרי ממאה וכו' ע"ש והרי הוא כמבואר:

עוד נ"ל ע"פ מאי דאיתא בילקוט פרשת בשלח רמז רכו' אמר רשב"י לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן שנייה להם אוכלי תרומה:

שם במשנה מאימתי קורין את שמע בערבית. משעה שהכהנים וכו'. ע"ס האשמורה הראשנה דברי ר"א וחכמים אומרים עד חצות. ר"ג אומר עד עמוד השחר ע"כ. יש להבין דלמה לא נקט בלישניה אימתי והוסיף מס'. ועוד למה לא נקט קריאת שמע ונקט קורין. ועוד הלא ראינו תנא דמתני' נחית לאשמועינן משך זמן קריאת שמע דהיינו משעה שהכהנים נכנס' ע"ס האשמורה וכו' כל אחד מגביל זמן סופה. ועל כן הוה ליה למנקט אימתי זמן קריאת שמע שהוא מורה על תחילת זמנה וסוף זמנה דעל זה קאי פלוגתא דתנאי:

ונ"ל דלכל זה נתכוון התנא ולהכי נקט מאמתי במס' ולשון קורין. ושואל על שני דברים הבאים כאחד בהניונו על התחלת הזמן ועל סופו. ולהכי נקט במאמר פיו מ"ש מאימתי להורות ששואל על התחלת הזמן. ונקט קורין להורות על משך הזמן שקורין בו ק"ש שאם לא קרא עכשיו אימתי קורא והולך בערבית וקאמר שמתחיל מטעה שהכהנים וכו'. לכתחלה קורין בזמן הנז' ונמשך זמן קריאתו עד סוף האשמורה הראשונה וכו' וק"ל:

בש"ס תנא היכא קאי דקתני מאמתי. ותו מאי שנא דתני בערבית וכו'. דמשום פתח דבריך יאיר הו"ל למנקט דשחרית ברישא תנא אקרא קאי וה"ק זמן ק"ש דשכיבה וכו'. ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם וכו' אי הכי סיפא דקתני וכו' ע"ש. יש לקשות דמאי קשיא ליה לש"ס דמאי שנא דתני בערבית ברישא ל הא הכי הוא סדר היום מתחיל הלילה ואח"ך יבוא אחריו היום ולהכי תני כסדר היום.

עוד יש להתבונן בתירוץ השני דקאמר ואי בעית אימא וכו'. דלכאורה עדיין קשה קושית הש"ס דפריך מתחילה תנא היכא קאי. דקתני מאמתי. עוד קושית אי הכי דפריך הש"ס מאי אי הכי דמשמע אי אמרת בשלמא עי' בתוספות ד"ה אי הכי ע"ש:

ונראה דהכי פירושא. דמאי שנא דתני בערבית ברישא. ר"ל דכיון דק"ש דערבית נמשכת ונגררת אחר תפלת ערבית ואחר תפלת שחרית כמו שתקנו לנו רז"ל לסמוך ק"ש לתפלה כדי לסמוך גאולה לתפלה. ובתפלה מצינו שסדר התפלות הוא שחרית מנתה ערבית בין למ"ד תפלות אבות תקנום בין למ"ד כנגד תמידין תקנום שסדרם הוא שמ"ע. ועי' תוספות ד"ה ליתני דערבית ברישא ע"ש ומשום הכי קשיא ליה שפיר דמאי שנא דתני דערבית

ליתני דשחרית ברישא כיון דק"ש נגררת אחר התפלה ומשני תנא אקרא קאי והכי קאמר זמן ק"ש דשכיבה וכו'. ותרן ליה בשתים ועלתה לו השני קושיות בחדא מחתא דתנא אקרא קאי ולהכי קתני מאימתי ומשום הכי נמי תני דערבית ברישא כסדר הכתוב. אלא משום דדחיקא ליה מילתא בתירוץ זה עד שהוצרך לומ' והכי קתני זמן ק"ש דשכיבה אימת שבאמת לא קתני הכי במתניתין שלא הזכיר התנא שכיבה דקרא ולהכי נייד מתרוץ זה וקאמר ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם וכו'. ונ"ל דר"ל דלעולם תנא אקרא קאי ולהכי תני מאימתי אלא משום דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר וקאי נמי אקרא זה ולהכי תני נמי לישנא דערבית והתחיל בערבית נמי ברישא ושביק סדר התפילות משים דק"ש שהיא דאורייתא וזמנה דאורייתא אינו בדין שתהא נגררת אחר זמן תפלה שהיא מדרבנן משום הכי תני לה סדר בפני עצמה שהיא שכיבה קודם קימה ככתוב. ועל זה פריך ליה שפיר כיון דקאמרת דתני לק"ש סדר בפני עצמה. לתני נמי בברכותיה סדר דערבית ברישא דבשלמא לתרוץ קמא דסובר שהאמת שק"ש נגררת ונמשכת אחר סדר התפלה אלא משום דתנא אקרא קאי דכתיב בשכבך. להכי תני דערבית ברישא אתי שפיר שלענין ברכות חזר התנא לסדרו העקרי משום הכי תני בברכות ק"ש דשחרית ברישא שהוא כמו סדר תפלות שמ"ע שכל עניינם ברכות להכי בסדר ברכות דק"ש נמי תני כמו ברכות דתפלה. אבל לתרוץ השני דסדר ק"ש בפני עצמו ולא כסדר תפלות א"כ גם בברכות ק"ש דידה לתני דערבית ברישא וכו'. ואפשר שבכלל דברי התוספות דברינו שלכל זה נתכוונו התוספות בד"ה אי הכי. וק"ל:

דף ה.

אמר ר' יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב פיפיות בידו ופירש רש"י להרוג את המזיקין שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וכו' ואמר ר' יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין ממנו שנאמר ובני רשף וכו' ע"ש וקשה הא תו למה לי שנראה שהם כשני הכתובים הבאים כאחד. ועוד דלמה שינה את לשונו דבמימרא הראשונה נקט בדבריו כאלו אוחז וכו' ובמימרא שניה נקט בדילין הימנו. ועוד דלמה לא פריך הש"ס על מימרא זו מאי משמע כדפריך במימרא א' :והנראה לומר בזה הוא דמימרא ראשונה דקאמר כאלו אוחז וכו' ידבר דוק' בק"ש הוא שיש לה סגולה בזו כאלו אוחז חרב להרוג המזיקין ולא בשאר דברי תורה דדוק' ק"ש שיש בה רמ"ח תיבות. רמז ויקח רמח' בידו והיינו דקאמר וחרב פיפיות בידו להרוג את המזיקין והמזיקין מתפחדין ממנו מכח הרומח שבידו ומתרחקין ממנו ומכל גבולו סביב יראה

ופחד יבוא בם ותכסמו פלצות. אבל במימרא שניה הא דקאמר כל הקורא ק"ש על מטתו מזיקין בדילין הימינו לאו דוק'. ק"ש אלא אפילו שאר למוד התורה כדמוכח מהראיה שמביא ובני רשף יגבהו עיף ואין עוף אלא תורה וכו'. ולהכי לא שאל הש"ס הכא מאי משמע כדשאל במימרא ראשונה. והא דנקט קריאת שמע אינו אלא משום דכ"ע גמירי לה. וכהא דאמר רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך. דהתם נמי ודאי דלאו דוק' ק"ש אלא אפילו פסוק א' משאר תורה. ובזה קאמר מזיקין. בדילין הימינו ורוצה לומ' אין מתגרין עמו ובדילין הימינו שלא להתגרות בו אבל אין מתפחדין ממנו ואינם מתרחקים מגבולו שאינו אוחז חרב שיתפחדו ממנו ומגבולו סביב. וסביב סביב יחנו. אלא שאינם מתגרים בו ובקל אם שמץ דבר נמצא בו יבואו עליו ואינם בדילין אלא הימינו אבל חונים סביבו וק"ל:

דף יד.

אמר ר' יונא אמר ר' זירא כל העושה חפציו קודם שיתפלל כאלו בנה במה. א"ל במה קאמרת אמ"ל אסור קאמינא וכו' ע"ש באמת כל הקורה יתמה שנראה ח"ו שהוא כמכחיש עצמו ומכחיש את שמע חבירו שקאמר אסור קאמינא. היכן אמר כך הא לא אמר אלא כאלו בנה במה בדבור פה ומאי קאמר קאמינא. ואם בתורת חזרה הול"ל אלא אימא אסור ומאי קאמינא דקאמר:

ונראה לומר דה"ק א"ל במה קאמ' ר"ל הא דקאמרת כאלו בנה במה הוא כף' השיעור דכתותי מכתת שיעוריה. של זה כולי האי כשיעור העושה במה זה לא יתכן דאיך הוא כן והשיב לו לא לכו' כלומר לא כף השיעור אלא כף הדמיון וכהא דאמרו על פסוק מי בכם ירא ה' יבטח בשם וכו' דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח בו נראה שהוא מתחכם לאסוף הון ע"י מעשיו. ולא מעשה ה' המה ח"ו וזה ג"כ הבינה, במה לעצמו בשעת איסור הבמות. במה שאסר עליו הכתוב והוא עושה הפך רצונו יתברך. מתחכם שע"י מעשיו שבנה במה ומקריב עליה להוריד השפע ואינו בוטח בה' ולפיכך הוי איסור דומה לאיסור במה.

כ"ד פה המדבר קטינא עריך הצעיר דוד הכהן עובר אורח בעי"ת מגנייא יע"א ביום ר"ח אדר שני שנת וראית"ם וזכרתם לפ"ק היא שנת תרנ"ז והיא שנת כ"ח למחזור גדול וזכיני וברכנו בה ברכת החמה בעי"ת מיגנייא יע"א יה"ר שנזכה עוד לברכה בשנת תרפ"ה ותשי"ג שהם תשלום כ"ח כ"ח שנים אחרים הבאים לקראתנו לחיים טובים ולשלום. ועוד רבות בשנים נזכה ונחיה ונאריך ימים אמן ולברכה בתוככי ירושלים תובב"א.

דף כח:

ת"ר בכניסתו מהו אומר יהר"מ וכו' שלא יארע דבר תקלה עי' ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא' יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם ע"כ. וצריך להתבונן בתפילה זו לכאורה נראה דהכל דבר אחד. דשלא יארע דבר תקלה היינו שלא אכשל בדבר הלכה דקאמר אח"כ. והיינו נמי דקאמר אח"כ ולא אומר על טמא טהור וכו'. דבתפלה לא שייך לומ' דתני והדר מפרש. ויותר קשה לפירוש מהרשא' בח"א שפירש דהאי וישמחו בי חבירי דבר בפני עצמו ולא קאי אלא אאכשל בדבר הלכה והיינו שמתפלל עוד שיהיו חברים מקשבים לקולי על דרך לאחד קראתי נועם שדרשו רז"ל על ת"ח שבארץ ישראל שמנעימים זה לזה בהלכה והיינו וישמחו בי ובלמודי ובאמת בזה ידוייק שפיר מלת בי דלפירוש רש"י הול"ל לי דהיינו בכשלוני. אלא דבאמת קשה להלום פי' זה דא"כ הוא למה הכניס זה בין הדבקים. בין לא אכשל ובין לא' אומר על טמא טהור שהוא דבר א' הו"ל לסיים תפלה המדבר בעדו שלא אומר על טמא טהור ואח"ך יאמר וישמחו בי חבירי:

ויש לפרש דה"ק שמתחלה התפלל על דבר החמור שלא יורה הוראה לאחרים בטעות ונתקלים אחרים על ידו. והיינו דקאמר שלא יארע דבר תקלה ע"י ואח"כ התפלל על דבר קל מזה שאפילו אינו מתכוין להוראה אלא בדרך משא ומתן עם חביריו לא אכשל לימ' דבר שלא כדין וכשורה וישיבו אותי חביריו אחור ויעמידוהו על האמת ויהיה להם שמחה שדבר דבר זה לפניהם. והשיבוהו אחור ולא נשמר בטעותו משום חיבתו וחיבת האמת. ובזה ידוייק בי ולא לי. ואח"כ מתפלל אפילו על דאמירן בעלמא אפי' באמירה בעלמא שטועה בדבורו ולא מלבו שטעה ואמר על עמא טהור וכו' מתפלל על זה שיהיו שפתיו ברור ימללו והיינו דקאמר ולא אומר על וכו' שנקט בבקשתו האמירא כנ"ל. אנא דעדיין אנו צריכין למודעי דלמה לא הזכיר בפרטות אלא טומאה וטהרה ולא איסור והיתר. חיוב ופטור. זכאי וחייב. ועי' בהרי"פ ובהרא"ש שגרסתם היא ולא על טמא וכו' ולא על אסור וכו' ע"ש. ונ"ל לומ' דודאי הכל נכלל במה שהתפלל שלא יארע ולא אכשל. אלא משוה דדיני טומאה וטהרה חמירי טפי בהלכותיהן וכמו שאמרו רז"ל שהן הן גופי הלכות וצריכין שכל מחודד להבינם ולהכי פרטינהו ודוק:

עוד נראה לומר דנקט טומאה וטהרה דהכל תלוי בזה משום דהטעות בא מכח טומאה וטהרה מכח הקליפה הקשה הטמאה שהוא הסטרא אחרא. וצריך בתחלת למודו לשברה בכח טרחה ויגיעה כמ"ש על האר"י ז"ל שהיה בהתחלת למודו לומד בהתעוררות גדולה עד שהיה מזיע כדי לשבר הקליפות שבאים מחמת סטרא אחרא

שמטמטמת את הלב שטומאתה חמורה ולהכי נקט בתפלתו טומאה וטהרה וכתיב לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי.

דף ח.

ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה'. ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. וגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה ע"כ. והקושי מבואר שבודאי הנהנה מיגיעו יש לו יראת שמים נמי וא"כ פשיטה ואפשר לפרש בפשוט דהנה יש שני סוגים בעובדי ה' יש שאינו פוסק ממשנתו ואינו זז מלימודו כלל דלא ימוש כתיב ואינו רוצה להתבטל מלמודו והגית בו יומם ולילה כתיב. אבל הוא נהנה מאחרים כדי שלא יתבטל מתלמוד בהתעסקו במלאכה או בסחורה להביא טרף ביתו משום הכי נהנה מיגיע אחרים. ויש סוג שני שלומד ומתעסק בתורה דרך משל שני שלישי היום ושליש היום מתעסק במלאכתו להביא טרף ביתו. ובעוד שזה טרוד במזונותיו ובפרנסתו ובפרנסת אנשי ביתו הסוג הראשון מוסיף והולך בתלמודו ועוסק בדברי שמים. והוה סלקא דעתין לומ' דהסוג הראשון שהוא מתמיד בישיבתו בתלמודו שהוא עוסק בדברי שמים הוא עדיף מסוג השני ולכך הוצרך ר' חייא וכו' לומ' אל תחשוב כן דאדרבא הנהנה מיגיעו ומתבטל באותה שעה מתלמודו הוא גדול מירא שמים שתמיד יושב ולומד ונהנה מאחרים וק"ל:

אי נמי באופן אחר דהנה אם אנחנו רואים לשני ת"ח בא לפניהם ספק אחד של איסור והיתר וראינו שאחד פירש את עצמו לצד אחד ולא רצה לבא בפיו בשר פיגול שעלתה עליו מחשבת פגול. והאחד אכל ושתה ושמח במה שאכל אבל טרח בעמלו עמלה של תורה בלמודו עד שהוציא לאורה הדין לאמתו ואכל ושבע ודשן. והיה סלקא דעתין לומר שזה שסלק עצמו מן הספק ולא אכל וכפה את יצרו הוא גדול ובא בשכרו יותר ממי שלא פירש ואכל. לכן בא ר' חייא לומ' שאינו כן אלא גדול הנהנה מיגיעו ממה שיגע וטרח עד שהוציא לאור משפטו יותר מורא שמים שפירש עצמו מזה ולא אכל. דאילו זה שיגע ואכל. עשה שני דברים טובים האחד שעשה טובת הנאה לגופו ולא חטא על הנפש נפש המתאות ונא ענה את עצמו שאכל ונהנה גופו וחומרו ועוד טרח בתורת ה' ונתן חלק לנפשו נפש ה' בלימוד ועסק התורה ולכך קרי ביה אשריך בעולם הזה מאשר לא חטא על הנפש הבהמית שנתאוה תאוה. ואכל ושבע ודשן. וטוב לך לעולם הבא במה שנתת חלק לה' בתירה ויגיעת הלימוד. אבל זה שהוא מסוג הראשון במה שאסר עליו הדבר

ההוא אין צריך טרחה ויגיעה בזה במה שהחמיר על עצמו ולא רצה ליהנות ולאכול הדבר ההוא וכמי שאמרו בטעמא שאמרו בש"ס כחא דהיתרא עדיף והוא משום שאינו יכול להתיר הדבר עד שיביא ראיה לדבריו ולפי דעתי זהו כוונת הכתוב בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור ור"ל בכל עצב היינו טרחה ויגיעה ועמל יהיה מותר. יהיה אם רוצה להתיר דבר בזה צריך טרחה ויגיעה. אבל אם תרצה להחמיר על עצמך ולאסור הדבר ההוא אין צריך טרחה ויגיעה כי אם לעקימת שפתים לומ' שכיון שיש בו בית מיחוש אין אני רוצה לאוכלו וזה שסיים הכתוב ודבר שפתים אך למחסור דהיינו אם רוצה לחסר דבר מה יכול לחסרו אך בדבר שפתים ואין צריך יגיעה לזה וזהו כוונת רבותינו באבות בן הא הא אומר לפום צערא אגרא דר"ל הצער והעמל שהוא לפום שהוא הפה הוא עיקר האגר שלזה צריך יגיעה רבה בתורה ולהכי להפה הוא עיקר השכר שע"י זה יהיה יגיע בתורה ודוק.

אי נמי יש לפרש באופן אחר והוא דיש שני סוגים בלומדי תורה. והסוג שרוצה ללמוד יומם ולילה ומחדש חידושין כפום חורפיה. אלא שאינו כותב בספר מה שמחדש מפני שאינו. רוצה ליבטל מלימודו אפילו רגע אחד וזמן שיהיה כותב מה שחידש ילמוד עוד באותו זמן לימוד אחר זהו דעתו דעת עליון שאינו רוצה להתבטל מלימודו בשעה שהוא כותב מה שלמד כבר ואינו מחדש שום דבר בזה. אלא מה שכבר חידש יוחק בספר לכך אינו רוצה לכתוב וחלף שיכתוב לומד דבר חדש. אבל כל מה שחדש ויגע ועמל והרה עמל וילד שקר נשאר מעל אשר תדפנו רוח השכחה ואינו נהנה ממה שיגע דחלף. הלך לו. ויש ת"ח שכל מה שחידש בכת שכלו וחכמתו. וטרח ויגע עוד טורח בכפלי כפלים וכותב על ספר חוקה ודעתו משכיל על דבר ימצא טוב דהגם שמתבטל מלמודו בשעה שהוא כותב מ"מ הרי הוא עוסק בתורה ואינו מתבטל והרי הוא חוזר על למודו באותה שעה שהוא מתעסק לכתוב ועוד כי ברוב ימים ימצאינו ושמח בלמודו כדכתיב שמחה לאיש במענה פיו בכל עת וזמן ומשום הכי קאמר שגדול הנהנה מיגיעו זה שהוא כותב בגללי אצבעותיו ובכפי ידיו ונהנה מיגיעו כדאמרן יותר ממי שהוא ירא שמים שירא פן יתבטל מלמודו בשעה שהוא כותב ומשום הכי לימד הוא באותה שעה שראוי לכתוב בה והיינו דקאמר יגיע כפיך כי תאכל שהוא יגיע בכפיו שהוא כותב בהם כי תאכל כי ברוב הימים ימצאנו ולא ישכח ממנו מאומה אשריך בעולם הזה שמוצאו לפניו בכל עת ושמחה לאיש במענה פיו. וטוב לך לעולם הבא. דכיון שכתב בספר והניח אחריו ברכה ובכל עת שילמדו דבריו בבית המדרש שפתותיו דובבות בקבר על דרך שאנו אומרים

דוד מלך ישראל חי וקיים מפני שכל העולם קורים בספרו ספר תהלים ונמצא בכל עת דובבים שפתיו בקבר והרי הוא חי וקיים לעד ודוק וכמו דאיתא ביבמות דף צב' ע"ב:

דף יט.

תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא סלקא דעתך אלא אימא ודחי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה ע"כ. וקשה לי הא קימ"ל שאין ספק מוציא מידי ודאי והרי העבירה ודאית שראה בעיניו והתשובה היא ספק. ועוד מה תמיהא היא זו שמא סלקא דעתך הא ודאי אינו אלא מתורת ספק שלא ראינו שעשה תשובה. ועוד קשה שא' זו חזרה ממה שקאמר מעיקרא שמא הוה ליה לש"ס לומ' אלא אימא ודאי עשה תשובה והכא לא קאמ' כי אם אלא ודאי עשה תשובה דמשמע שאינו מגיה בדברי מי שאמר שמא לודאי אלא מפרש דבריו שמה שאמר שמא רוצה לומ' ודאי והם תרי הפכי בנושא שאינן סובלין זה את זה. ואי ר"ל שזה שאמר אלא ודאי עשה תשובה פליג מכח קושיתו אשר היא כפי דעתו דעת עליון משברת הרים ומפרקת סלעים דבשום אופן לא יעלה על הדעת שיהיה מתורת ספק ואינו אלא מתורת ודאי. א"כ באמת קשה על סתם ברייתא דבי רבי ישמעאל דקאמרי מתורת ספק. היכי סלקא דעתין לומר כן מכח הקושיא החזקה אשר בידינו לכן נראה לומר דקושיא הראשונה דאין ספק מוציא מידי ודאי. היא שהכריחה להש"ס לומר שכוונת תלמידי רבי ישמעאל היא לומר ודאי עשה תשובה. ותמיהתו שתמה שמא סלקא דעתך כך היא. דאי מתורת שמא היכי קאמר אל תהרהר אחריו. הא אין ספק מוציא מידי ודאי ומכח קושיא זו החזקה. הכריח שאין פי' תנא דברייתא רבי ר' ישמעאל כפשטה שאל תהרהר אחריו מטעם דשמא עשה תשובה. ולכן לא תהרהר אחריו שאם כפי' הזה תקשי לך קושיא אלימתא דשמא סלקא דעתך. דאי הכי פירושא תקשי לך דלמא מזהיר אותו שלא יהרהר אחריו. הא קימ"ל אין ספק מוציא מידי ודאי. ומאיזה טעם מזהיר שלא יהרהר אחריו. ולכך מקשי שפיר שמא סלקא דעתך. אלא ודאי שאין זה פירוש הברייתא. אלא כוונת הברייתא בלשונה נאמרה בלשון שלילה. ורצונה לומר שאל תהרהר עליו ותאמר שמא עשה תשובה. דהיינו מתורת ספק. אל תחשוב עליו כן כי ודאי עשה תשובה. וכך תגזור אומר ויקם לך שודאי עשה תשובה שתורתו מחזירתו למוטב. ולפי"ז התרצן דקאמר אלא ודאי עשה תשובה. לא אמר מדידיה כלום אלא גמר אומר תכלית המכוון של ברייתא דתנא דבי רבי ישמעאל דקאמר אל תהרהר אחריו ולומר דספק עשה תשובה אלא גזר אומר ודאי עשה תשובה. ודוק.

והא דנקט שעבר עבירה וכו' ולא בהפך שעבר ביום. נ"ל דרבותא קא משמע לן. שאפילו במזל אחד של יום אחד ועדין לא יצא משליטת המזל שעבר בו. אפילו הכי אל תהרהר אחריו. וכ"ש אם עבר ביום אל תהרהר אחריו בלילה שאחריו שכבר יצא משליטת המזל שעבר בו. ונכנס בשליטת מזל יום אחר. ואמרינן מזל יום גורם. והרי נכנס במזל יום אחר. ויצא משליטת יום שעבר בו. ואין צריך לומר שלא יהרהר אחריו ודוק:

דיז כי בתקונים בשיורי תקונים תקונא חמשאה דף קמ"א ע"ב איתא הנוסחא אם ראית ת"ח שחטא ביום אל תהרהר אחריו בלילה. ע"ש וכן היא נוסחת הרב של"ה בשער האותיות תי' ואו' דף ע"ג ע"א ע"ש.

נתחדש בשנת תרס"ג ונעתק בשנת תרפ"ב בחמשה בסיון אורן יע"א.

(לעיל) דף יא:

תנן התם אמ' להם הממונה ברכו ברכה אחת וכו'. אמר שמואל אהבה רבה ורבי זריקא וכו' יוצר אור וכו' יש להתבונן דלמה לא היו מברכין ברכה אחת ולא שתים כתיקון שסדרו לנו מתקני התפילות בשלמא למ"ד ברכה אחת. היינו אהבה רבה יש לומר דלכך לא היו מברכין יוצר. משום שהיו עומדין בלילות שעדין לא תגיע זמן ברכתה. שעדין לא האיר היום. אלא למ"ד ברכת יוצר היו אומרים. מ"ט לא היו מסיימין ג"כ ברכה שניה. ועל כרחינו לומר שהיו ממהרין בשביל העבודה. כדי שיהיא להם שהות לגמור עבודתן בזמנה. ולא היה להם שהות ופנאי לברך שתים כהלכתן. ומשום הכי היו מדלגין ברכה אחת. וגם למ"ד ברכה אחת היינו אהבה רבה. צריכין לומר כן. דלדידיה נמי תקשי דלמה היו מדלגין יוצר אור. היה להם להמתין עד שיאיר היום ולברך שתים. אלא על כרחיך לומר שהיו דחוקים כל כך בשביל העבודה כדי לגומרה בזמנה:

אלא שעדין תקשי לך כיון שהיו צריכין כ"כ לזמן משך ברכה שלא היו יכולים לאומרה והיו מרויחין זמנה בשלא יאמרו אותה ברכה א"כ כשהיו דחוקים כ"כ לא יאמר גם ברכה אחת קודם ק"ש. בשלמה אמת ויציב צריכין לאומרה כדי לסמוך גאולה לתפילה. אלא ברכות שלפניה למה להם לדחוק עצמם כיון שהם דחוקים כ"כ לזמן עבודה. וכ"ש למ"ש בש"ס רשב"ל זאת אומרת ברכות אין מעכבין זא"ז. וצריכין לומר הגם שאין מעכבות זא"ז מ"מ הם מעכבין את שמע דצריך לקרות בברכות. ולפחות ברכה אחת לפניה וכן ראיתי להתוס' בריש היה קורא שכתבו משם הירושלמי דברכות אין מעכבות. דאע"פ שלא אמר שתים לפניה ושתים לאחריה יצא. ואח"כ כתבו דהירושלמי מיירי ביחיד

אבל. בצבור ברכות מעכבות ק"ש. והיינו דאמיר' לקמן י"ב סדר ברכות אין מעכבות. הא ברכות מעכבות. ע"ש בדבריהם.

גם הרא"ש בפסקיו ריש היה קורא כתב כן משם הרב האי גאון ע"ש במ"ש בשם ר"ת דמשמע לשונו דלרבינו חננאל אין לחלק בין צבור ליחיד. דגם בצבור ברכות אין מעכבות את שמע ע"ש. ועי' מעדני יו"ט ודברי חמודות על הרא"ש ע"ש. וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. לר"ח כיון שהיו דחוקים כ"כ למה היו דוחקים עצמם לברך גם ברכה אחת. כיון שאין מעכבין את שמע:

וצריכים אנו לומר כמ"ש הרשב"א ז"ל הביאו הרב ב"י סי' ס' דאע"ג שאין ברכות מעכבות לק"ש. מ"מ צריך לברכן כדי לצאת י"ח הברכות שתקנו חז"ל אנשי כנה"ג ע"ש ולפ"ז נוכל לומר דלהכי היו צריכין לומר ברכה אחת לפניה. הגם שהיו דחוקים משום שהיו חוששין שמא יעבור זמנה. כך היו חוששין לברכותיה:

ועוד נ"ל הגם שהיו דחוקים מ"מ לכתחילה צריך להתהלך במישרים כמו שתקנו חז"ל הכל על הסדר. ברכות ק"ש גאולה תפלה:

ועל כרחיך צ"ל כן דאל"כ תקשי לך קושיא חזקה דלפי מאי דאיכא ביומא. והביאה רש"י ז"ל כאן בד"ה וברכת כהנים. דהקורא עם אנשי משמר לא יצא י"ח. משום שהיו קורים אותה קודם זמנה. ע"ש. והם היו קורין אותה קודם. דחיישי' שמא יעבור זמנה בעודם עוסקים בעבודה ויתבטלו מקריאתה. להכי היו מקדימין לקרותה כמ"ש רש"י ז"ל ביומא:

באמת קשה מה הועילו חכמים בתקנתם שהיו מקדימין וקוראים ק"ש קודם זמנה מחשש שמא יעבור זמנה. והא גם עתה קורים שלא בזמנה וטוב היה להם שיתאחרו בקריאתה כי שמא לא יעברו ג' שעות. ויקראו אותה כהלכת גוברין. ואם יעבור זמנה יוכלון לקרותה אח"כ שלא בזמנה כמו עתה שהם קורים אותה בלא"ה שלא בזמנה. ואי נימה שהיו חוששין שמא יעבור זמן ארבע שעות ויפסדו הברכות ומשום חשש ברכותיה היו מקדימין לקרותה שקודם זמנה הוי דינא כשעה רביעית שיכול לקרותה בברכותיה ניחא. אלא שאי אפשר לומר כן. שא"כ מאי פריך בש"ס ומוכיח מדרשב"ל שאמר שאין ברכות מעכבות זא"ז שסובר ברכה אחת היינו ברכת יוצר. וקאמר דאי נימא אהבה רבה. נימא שקודם שיאיר היום לא היו אומרים ברכת יוצר ואח"כ היו אומרים אותה וכו'. שלפ"ז שכל עיקר טעמייהו שהיו קורים עתה ק"ש ומברכין שתי ברכות אחת לפניה ואחת לאחריה אינו אלא משום חשש שמא יעבור זמן ארבע שעות שהוא זמן ברכות ק"ש. להכי קורים ק"ש קודם העבודה. א"כ מאי קאמר הש"ס דאי נימא אהבה רבה.

נימא שהיו אומרים אח"כ יוצר אור. הא כיון שאנו חוששין שמא יעבור זמן הברכה שאינן יכולין לברך אח"כ. ולהכי מקדימין ק"ש עם הברכה. א"כ אינן יכולין לברך אח"כ. דודאי הא דקאמר בש"ם וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי. לא אחר סמוך לאהבה רבה והכל קודם ק"ש. דא"כ אמאי קתני מתני' ברכה אחת האי הוו אמרי שתי ברכות אלא שאינם כסדרן. אלא ודאי שאח"כ הוא דקאמר שהיו אומרים ואין לומר נמי שהיו אומרים ברכת יוצר אחר התפילה קודם העבודה. זה אינו. דא"כ כי קא חשיב אח"כ והם ברכו עשרת הדברות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. אמאי לא חשיב בהדייהו נמי ברכת יוצר ובזה יש לדחות נמי דלא היו קורין אותה קודם ק"ש. ובשלמא אי נימא שהיו מברכין אותה אחר העבודה ניחא. דלא חשיב יוצר אור. משום דלא חשיב אלא מילי דקודם העבודא אלא ודאי שכוונת הש"ס היא שהיו אומרים אחר העבודה הברכה. והדרא קושיא לדוכתה. וא"כ עיקר כוונתם היא על ק"ש ומה הועילו בתקנתם. אבל לפי מ"ש אתי שפיר שהיו קורין עכשיו כדי שיהיה הכל בסדר נכון כסדרן וכהלכתן. ק"ש עם ברכה לפניה ולאחריה ואעפ"י שמלשון רש"י דיומא לא משמע הכי. יש לישבו עם פירושינו ודו"ק:

עוד יש לישב ולומר דלעולם מה שהיו מברכין ברכה אחת אינו אלא מחשש שמא יעבור זמן הברכות. ויפסידו הברכות ואי קשיא לך דא"כ מאי קאמר נימא שהיו אומרים יוצר אור אח"כ כמו שהוקשה לנו בסמוך יש ליישב בהקדים קושית הרב פני יהושע ז"ל שהקשה על הש"ס דקאמר בשלמא אי נימא יוצר אור הוו אמרי וכו' דלא הוו אמרי אהבה רבה והקשה הוא ז"ל דמנא ליה דלא הוו אמרי אח"כ אהבה רבה. דלמא הא דלא הוו אמרי עכשיו הוא כדי למהר בעבודתם ואח"כ היו אומרים ע"ש מ"ש הרב על זה.

ונראה לי ליישב הכל והוא דהנה קיי"ל זריזין מקדימין למצות וכשהאיר היום היו מקדימין בכל מה דאפשר. ומשום הכי קאמר הש"ס אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי. היינו דברכות מעכבות דלא הוו אמרי אהבה רבה. ור"ל דאי הוו אמרי יוצר אור א"כ כבר האיר היום והגיע זמן העבודה שהיא ביום ותקשי לך שכיון שהגיע זמן העבודה וצריכין להקדים בכל מאי דאפשר. א"כ למה היו צריכין לדחוק עצמן לברך ברכה אחת כיון שהיו דחוקים לעבודה ועוד כדי להיות מן הזריזין למה גם ברכה אחת. הא קי"ל ברכות אין מעכבות את שמע לר"ת וסיעתיה יניחו הברכות עד לאחר העבודה ואז יברכו וצריכין אנו לומר שהיו חוששין שמא יעבור זמן הברכות ולא יברכו כלל כמ"ש לעיל ומשום הכי היו מברכין לפחות ברכה אחת מחשש דשמא אפילו ברכה אחת לא יברכו. א"כ שמעינן מהכא דברכות אינן מעכבות זא"ז אלא אי אמרת אהבה רבה היו אומרים

א"כ לא היו צריכין להמתין עד שיאיר היום שהוא זמן העבודה והיו או' אותה קודם שיאיר היום א"כ אין לנו שום הכרח ממה שהיו אומרים אותה עתה קודם העבודה לומר הטעם הוא משום שהיו חוששין שאם יאמרו אותה אחר העבודה יעבור זמן ולא יאמרו אותה. זה אינו דלמה, יאחרו לומר אותה עד לאחר העבודה שלא כתק' חז"ל בלי סבה המכרחת אותם כיון שיוכלו לומר אותה אפילו קודם שיאיר היום קודם זמן העבודה דעתה אין לה שום דוחק לידחק כיון שעדין לא הגיע זמן העבודה. וא"כ הגם שהיו יודעים שאחר העבודה ישאר להם זמן לאומרה. מ"מ היו אומרים אותם קודם העבודה וקודם ק"ש כתק' חז"ל. וא"כ נימא דיוצר אור דלא הוו אמרי הוא משום דלא מטא זימניה. ואח"כ שהגיע זמנו היו אומרים אותה שהיה להם שהות אחר העבודה. והא דלא הוו ממתינים עד שיאיר היום ויברכו שתי ברכות כהלכתן הוא. דכיון שיאיר היום חל עליהם מצות זירוז לעבוד עבודה לכך היו מברכין אהבה רבה קודם שיאיר היום. וכשיאיר היום מיד היו מתעסקים בעבודת בית אלהינו:

על מה שהקשיתי לשאול שכיון דקי"ל הקורא עם אנשי משמר לא יצא מפני שאנשי שמר מקדימין א"כ אנשי משמר למה היו קורין. דמה הועילו חכמים בתקנתם. עוד קשיא לי אהיא גופה דלמה הקורא עם אנשי משמר לא יצא דהא אנשי משמר לא היו קורין אלא לאחר עמוד השחר כדאמרינן בתמיד פרק ג' הרואה אומר ברקאי. מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון והלכה כמתיא בן שמואל עי' בפירוש הרב רבינו עובדיה מברטנורא. וכמה דברים היו עושים קודם לזה אחר שהאיר היום כמו שכתוב. במשנה ועי' תוס' ברכות י"ב ע"א ד"ה משום דלא מטא זמן יוצר ועי' הרמב"ם הלכות תמידין פרק ששי הלכה א' ב' ג' ד' וא"כ אחר כל אלה הדברים קרוב לומר שיהיה אז בעת שיברכו ברכה אחת וק"ש הוא עת וזמן ק"ש דקיי' לן משיכיר את חבירו הרגיל עמו קצה ברחוק ארבע אמות. וכמו שפסק מר"ן בש"ע א"ח סי' ח"ן סעי' א' ע"ש. ואת"ל שעדיין לא הגיע זמן זה. מ"מ הרי קי"ל אם קרא ק"ש של יום אחר שעלה עמוד השחר יצא כדאיתא בברכות ח' ע"ב. וכ"פ הרמב"ם הלכות ק"ש פרק ראשון הלכה י"ב וז"ל ואם שעת הדחק כגון שהיה משכים לדרך קורא לכתחי' משיעלה עמוד השחר וכן פסק בש"ע סי' ח"ן סעיף ג' ד' ע"ש:

כבר נאמרו בזה פירושים שונים דאנשי משמר היו קוראים אז כיון שהיו דחוקים לעבודתן הו"ל כמו היוצא לדרך דקי"ל דקורא לכתחי' משיעלה עמוד השחר. ומפני שהן חוששין שמא יעבור זמן ק"ש שהוא זמן ג' שעות והם טרודים בעבודתן. משום הכי היו מקדימין משעלה עמוד השחר. דאיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא. ומה שאמרו הקורא

עם אנשי משמר לא יצא. הרשב"א ז"ל בחידושיו לברכות דף ט' תירץ ג' תירוצים. א' דליתא להך ברייתא דיומא דקתני לא יצא דקי"ל כריב"ל דאמר הלכה כרשב"י כדאיתא בברכות ט' ע"ב. תירוץ ב' תירץ דהאי לא יצא דקתני ר"ל לא יצא ידי מצוה מן המובחר. אבל ידי מצות קריאה יצא. התירוץ הג' הוא דהתם עסיקי' שקורא שלא בשעת הדחק אלא מדעת ומשום הכי לא יצא כלל. וצריך לחזור ולקרות בעונתה ע"ש. ולפי דבריו ז"ל צריכין לומר שאנשי משמר היו קורין קודם שיגיע זמן ק"ש שהוא תחלת זמנו לדעת הרשב"א משיכיר בין תכלת ללבן הגם שהיו עושים כמה דברים משעלה עמוד השחר אפי"ה אגב זריזותן לא היו מגיעין לומר ק"ש בזמן הכיר בין תכלת ללבן. ועי' ב"י א"ח סי' ח"ן אגב שהביא דברי הרשב"א הנז' והרב כסף משנה הלכות ק"ש הביא לנו משם הרב מנוח ב' תירוצים. תירוץ א' דהאי יצא ר"ל לא יצא ידי חובת ק"ש בעונתה. אבל אינו צריך לחזור ולקרות (יש לכוין תירוץ זה לתירוץ ב' דהרשב"א) וכן ראיתי שפירש הראב"ד בהשגות בפרק עשירי מהלכות תפלה הלכה י"ג ע"ש תירוץ שני דהתם מיירי במי שרגיל לקרות עמהם שלא במקום אונס וקנסוהו שלא יצא. כדי שלא יהיה רגיל בכך ואנשי משמר שאני שהיו טרודים בקרבנות והוי כשע' הדחק. ע"ש ותירוצו הב' הוא כתירוץ הרשב"א הג' אלא שהרב מנוח ז"ל בשתים ועלתה לו. אחד שלא היה עליו שום אונס והב' שהוא רגיל ולא פעם אחת ושתים דוקא ואפשר לומר דעיקר חילוקו הוא מפני שלא היה עליו שום אונס וכדעת הרשב"א שכתב שעושה מדעת וכן משמעות לשונו שסיים וכתב וקנסוהו שלא יצא כדי שלא יהיה רגיל בכך עכ"ל. ואם עיקר טעמא דלא יצא הוא מפני שרגיל לקרות הול"ל וקנסוהו שלא יצא מפני שהוא רגיל בכך ודוק'. וא"כ יצא לנו דלפי תירוצו הא' של הרב מנוח שהוא כתירוץ הרשב"א הב' אם קרא ק"ש אחר עמוד השחר אפילו לא היה לו דוחק יצא בדיעבד. וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל הלכה י"ב ע"ש. וכן פסק בש"ע סי' ח"ן סעיף ד' ועיין באה"ע שם ס"ק ואו' ע"ש. ולפי תירוץ הרשב"א הג' שהוא כתירוץ הב' של הרב מנוח כמו שכתבנו בסמוך אם לא היה אנוס בקריאה זו אפילו בדיעבד לא יצא. והוא היפך מדברי הרמב"ם ומר"ן ז"ל דפסק כוותיה. וא"כ צריכין לומר שהרב כ"מ שהעתיק דברי הרב מנוח אדברי הרמב"ם אינו אלא להודיענו חילוק הראשון שהוא עולה בקנה אחד לדעת הרמב"ם ובאגב העתיק גם דבריו האחרונים דכתב הרב מנוח הגם שאינו עולה עם דברי הרמב"ם:

וראיתי להרב ריב"ה ז"ל שכתב וז"ל. וכן אם קראה מיד אחר שיעלה עמוד השחר בדיעבד אעפ"י שלא היה אנוס יצא וא"צ לקרותה פעם שניה והוא שלא היה רגיל לעשות כן עכ"ל ומשמע מדבריו שאם רגיל לעשות כן דהיינו בלא אונס קורא ק"ש משעלה עמוד

השחר אינו יוצא. והן הן הדברים שכתב הרב כ"מ משם הרב מנות לפי פישוטם של דברים דמצריך תרתי דאין לו אונם. ועוד שהוא רגיל בכך. בזה הוא דלא יצא, וא"כ לפי"ז דברי הרב מנוח בתירוצו השני יסבור ולא ידע ג"כ כדעת הרמב"ם שדברי הרמב"ם יש לפרשם דוקא באם אינו רגיל הוא שכתב הרמב"ם אע"פ שלא היה אנוס יצא בדיעבד ולפום השתא אתי שפיר שהעתיק הרב כ"מ דברי הרב מנוח על דברי הרמב"ם ז"ל ולא פירש שהם הפך מדעת הרמב"ם כמ"ש לעיל. שלפי זה כולם שוים לטובה:

אלא שראיתי להרב ב"י ז"ל שפירש דברי הטור באופן אחר וז"ל ומ"ש רבי', הטור והוא שלא רגיל לעשות כן:

פשוט הוא שכיון שלא התירו לו אלא בדיעבד או בשעת הדחק אין לו לאדם להיות רגיל לעשות כן שלא מדוחק עכ"ל. ור"ל שכיון שלא התירו לו לעשות כן אם אינו אנוס לכתחי' לקרות אלא בדיעבד אם קרא אמרו שיצא א"כ אם יהיה רגיל הוי לכתחי' שבזה לא התירו לו. ולכך לא יהיה רגיל בכך וכן לא התירו לו לקרות לכתחי' אלא מתוך הדוחק ולהכי לו לאדם להיות רגיל לעשות כן שלא מדוחק. וא"כ לפי פירושו ז"ל לא בא רבינו הטור אלא לומר שלא יעשה כן דהיינו דלא יהיה רגיל לעשות כן לכתחילה ומשום הכי כתב על דברי הטור שפשוט הוא וכו':

אלא דק"ק דלפי פירושו ז"ל מה בא להודיענו רבינו הטור בזה. וא"כ לפי דבריו ז"ל שבבית יוסף שפירש דברי הטור כך. גם דברי הרב מנוח שהביא בספרו כ"מ יפורשו כמ"ש. ומה גם שהוכחנו כן מדקדוק לשון הרב מנוח וכן יש לדקדק ג"כ מלשון הטור שכתב והוא שלא היה רגיל לעשות כן:

והרב ב"ח ז"ל פירש בדברי הטור כוונה אחרת והוא דהטור כוונתו לתרץ קושיות הראשונים מהא דאמרו הקורא עם אנשי משמר לא יצא. ותירץ הטור דהתם הקורא עם אנשי משמר קאמר. דהיינו שקורא עמהם תמיד בכל יום. בזה החמירו בו חכמים ואמרו דלא יצא דיעבד. וצריך לקרותה פעם שנית כדי שלא יהיה רגיל בכך. אבל באקראי בעלמא פעם אחת בחדש יצא בדיעבד. וא"כ לפי דבריו ז"ל גם דברי הרב מנוח יתפרשו כן כפשטם דתרתי בעינן דלא היה אנוס ועוד שהוא רגיל בכך:

ומה שהוקשה לנו מסיום דבריו ז"ל שכתב שקנסוהו שלא יצא. כדי שלא יהיה רגיל בכך. דהול"ל שקנסוהו מפני שהיה רגיל בכך. יש לומר דהכי כוונתו דר"ל דלמה קנסוהו כיון שכבר קרא בדיעבד. ותרץ שכיון שעשה כן פעמים בחדש והורגל בזה קנסוהו פעם שניה הגם שכבר קרא בדיעבד. מפני שהורגל בשני פעמים בחדש. להכי קנסוהו כדי שלא יהיה נכשל לעתיד ויהיה רגיל אחר כך וא"כ עיקר החשש הוא משום לעתיד לבא. אבל

במה שכבר קרא כשר בדיעבד ויצא ידי חובתו כמו פעם ראשונה, וא"כ לפי פירושו מה שכתב הטור והוא שלא יהא רגיל לעשות כן ר"ל דלא יעשה כן פעם שניה בחדש אחד בזה הוא דאם, קרא ובא לשאול מורין לו דיצא אבל לא יהיה רגיל לעשות כן פעם אחרת שאם אלא יעשה כן בפעם שנית אין מורים לו כך שיצא מחייבין אותו לחזור ולקרות ולא רחוקה היא לומר דכוונת הטור היא דבשעה שמורין לו שאין צריך לקרות דהיינו לחזור ולקרות שנית בפעם ראשונה אומרים לו שלא יהא רגיל לעשות כן:

וכתב הרב ב"ח ע"ז דהכי נקטינן. ולא הביאו הש"ע לפי שהוא דבר פשוט ע"ש מה שסיים וקשה דאם הש"ע מודה בזה. למה לא פירש דברי הטור כמו שפירש הרב ב"ת ופירשם בכוונה אחרת. ואפשר לומר דסובר הרב הגם דהב"י לא פירש הטור כמו שפירשם הוא ז"ל. מ"מ לא מפני זה יחוייב דלית ליה האי דינא. דאפשר דמה שלא פירש כן משום דלא משמע ליה פירוש זה בלשון הטור כמ"ש בסמוך. דא"כ הכי הו"ל לטור לומר, ואין צריך לקרות פעם שניה אם אינו רגיל לעשות כן. אלא ודאי לא נתכוון הטור לזה כלל. ולהכי לא פירש בדברי הטור. אבל מ"מ סובר הב"ח דדעת הרב"י לדינא כמו שכתב הוא ז"ל. דלא התיר הש"ע אלא בפעם אחת בחדש בדיעבד. אבל בפעם שניה לא. כנ"ל. וכן ראיתי להרב חידושי הגהות שהביא משם מהרל"ח שפירש דברי הטור כדפירשם הרב"ח. ועיי' י' להרב מאמר מרדכי סי' ח"ן סק"ד ע"ש:

ועל מה שכתב הרב"ח וז"ל אבל באקראי בעלמא פעם אחת בחדש. עכ"ל דמשמע להדיא מדבריו ז"ל דבפעם שניה בתוך החדש מקרי רגיל. ואינו דבר חדש עד שיהא פעם אחת ולא ישנה לו בחדש אחד. וכן נמי אם בכל חדש מתפלל פעם אחת מיקרי אקרא בעלמא ולא קנסינן ליה:

ונראה לי ראיה לזה מהא דאיתא פרק הרואה ברכות נ"ד ע"א רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואהו לפרקים. ובש"ס שם נ"ט ע"ב קאמר לפרקים עד כמה. אמר רמי בר אבא אמר ר' יצחק עד שלשים ופסקו מר"ן בש"ע סי' ריי"ח סעיף ג' וסי' רכ"ד סעיף י"ג וז"ל כל ברכות הראיה אם חזר וראה אותו דבר בתוך שלשים יום אינו חוזר ומברך. ע"ש משמע דכל פעם אחת בחדש הו"ל כאילו ראה אותם מחדש ולכן צריך לברך. וא"כ הה"ד בנדון דידן בפעם אחת ולא שתים ודוק:

ובחום

ובחפושי בספרי דבי רב ראיתי להרב ברבי יוסף ז"ל בסי' ח"ן אות ז' שהביא דברי הפר"ח ז"ל בענין זה. והוא ז"ל מסיק דבתלתא זימני מיקרי רגיל. דהא הוחזק בהכי ודמי למאן דאיתחזק באיסורי ע"ש שהאריך בדבר זה. והרב אלף המגן בא"ח סי' ח"ן סק"ט הביא

דברי הרב"ח ודברי הפר"ח והברכי יוסף. ומסיק הוא כדעת הרב ב"ח דבפעם אחת בחדש יצא עש"ב:

דף יא:

אמר שמואל אהבה רבה. רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי שמעון בן לקיש יוצר אור וכו' יש להתבונן ולשום שכל בזה. דבמאי קא מיפלגי דלמה כל אחד בחר לו ברכה. הגם דמתני' קתני סתמא ברכה אחת הלא דבר הוא. עוד קשה לי במאי דאיתא בסמוך לזה. זאת אומרת ברכות אין מעכבות זא"ז דאי אמרת יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אין מעכבות וכו' דלא הוו אמרי אהבה רבה קשה מנלן לומר דלא הוו אמרי אח"כ אהבה רבה דהא באמת היא גופא קשיא דלמה לא הוו אמרי אלא ברכה אחת ולא שתים כתק' אנשי כנה"ג וצריכין לומר משום שהיו ממהרין עצמן לעבודתן ולא היה להם פנאי לברך שתים כמו שלא היה להם פנאי לשאר תפלה. וכמו שכתב רש"י ז"ל ד"ה וברכת כהנים ע"ש. וא"כ קשה אף אי נימא דיוצר אור הוו אמרי ולא אהבה רבה מ"מ יכולני לומר דהוו אמרי אח"כ וקושיא זו נתקשה בה הרב פני יהושע וכמו שכתבנו לעיל ועיין לעיל מש"כ בזה:

עוד קשה בש"ס לקמן דקאמר אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי וכו' דלמה האי יוצר אור משום דלא מטא זמניה. וכי מטא זמניה וכו' נימא משום דהוו ממהרין לעבודתן. ומשום הכי הוו אמרי ברכה אחת דהיא אהבה רבה ונרויח בזה דלא קשה לן קושית התוס' ד"ה משום דלא מטא וכו'. עוד קשה לי לר"ש בן לקיש דסובר דיוצר אור הוו אמרי. ומשום הכי אמר זאת אומרת וכו'. קשה מנא ליה דברכה אחת דקתני מתני' היינו יוצר אור דילמא ברכה אחת היא אהבה רבה ואין כאן זאת אומרת:

ונראה ליישב בזה הוא דהנה צריך להקדים דברי הרב כ"מ הלכות ק"ש פרק א' הלכה ח' תמה על מה דאמרי' אהבה רבה הוו אמרי הא קי"ל כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. וכשקורא אהבה רבה בלי סמוכה לחבירתה הרי אין כאן ברכה כלל. וא"כ צריך לפתוח בה בברוך. ותרץ דכיון שבמקומה היא סמוכה לחבירתה אין לחוש עכשיו כשאומרה בפני עצמה אף דאינה פותחת בברוך עש"ב:

וכן ראיתי לתלמידי הר' יונה ז"ל בברכות דף ה' שהקשו קושיא זו על ענין אחר כיוצא בזה ותרצו כתרוץ הרב כ"מ ע"ש ועיי' להרב שונה הלכות שהאריך בפרט זה והרחיב בו הדבור ושם נאמר דזה הוי פלוגתא דרש"י והתוס' סוב' אפילו אם במקומה סמוכה לחבירתה אפילו הכי אם אומרה בפ"ע צריך לפתוח בה בברוך. וברכת אהבה רבה שאני

שהיא מטבע קצר ולכך לעו' תו' בברוך ואינה פותחת כמו ברכת אלהי נשמה ע"ש שהביא חילוק זה משם הרש"בא ז"ל עיין שונה הלכות דף יח' יט' ותרוה צמאונך. ועיין להרב תפלה לדוד להרב דוד עמאר אות קע"ט ע"ש:

ולפי המתבאר נראה לומר דבזה פליגי שמואל וריש לקיש. דשמואל סובר כדעת רבינו יונה דס"ל דכיון דבמקומה היא סמוכה לחבירתה אף דאומרה בפ"ע אין לחוש והויא ברכה. ובחר בזה יותר משלא יאמר ברכה היינו ברכת יוצר. מפני שעיקר ביאתם ללשכת הגזית (עיין רש"י ד"ה וברכו ברכה אחת (היא לקרות את שמע. ומפני כך הוצרכנו לברך לפניה ברכה דידה. דהיינו ברכת התורה וכמו שכתב רבינו יונה בברכות דף ה' במי שקרא את שמע מבעוד יום והתפלל עם הצבור אחר כך כשיבא לביתו והגיע זמן ק"ש יקרא ק"ש ויברך ברכה לפניה. וכתב משם רב עמרם ז"ל וז"ל ולפיכך נראה לומר דמאי ברכה אחת דקתני מתני' היינו אהבה רבה. ועוד בחר בזה שכן משמעות ברכה אחת משמע ברכה שאין בה אלא ברכה אחת דהיינו בחתימתה ולא בפתיחתה לאפוקי ברכת יוצר אור. ועוד פליגי בזה שמואל וריש לקיש. דסברת שמואל היא דלא אמרי' מפני המהירות היו מברכין דוקא ברכה אחת שאין שהות כ"כ באמירתה שיצטרכו לדלגה. ובודאי אי מפני זה עשו כתק' חז"ל דשתים לפניה ושאני שאר תפלה שהיו מדלגין משום שהות באמירתם שכמה ברכות הן ומשום הכי סובר שמואל. שהיו מדלגין לברכה שעדיין לא הגיע זמנה שהיא יוצר אור והיו אומרים אהבה רבה וריש לקיש סובר כסברת רש"י ותוס' דס"ל שאפי' אם במקומה סמוכה לחבירתה אם אומרה בפ"ע צריך לפתוח בה בברוך ולהכי אינו יכול לברך ברכת אהבה רבה בפ"ע ומשום הכי סובר דמאי ברכה א' היא יוצר אור. ועוד פליג אדשמואל בזה וסבירא ליה דאפילו על שהות כ"ש דהיינו על שהות ברכה אתת היו חוששין להתעכב. ואפשר מלתא בטעמא לדעתו דס"ל דהיו אומרים יוצר אור א"כ כבר נתעכבו יותר זמן עד שהגיע שעת יוצר אור. ומ"ה הוו חיישי אפי' מעט מזער למהר לחוש לעשות עבודתן משו"ה היו מדלגין אהבת עולם:

ועוד יש לו טעם לשבח שבחר בברכת יוצר אור משום שהיא ראשונה ואין מעבירין על המצות ומוטב שידלג שניה ואל ידלג ראשונה מהאי טעמא וזה דמי להאי דאיתא בסוכה נ"ה ע"א לענין שיר המוספין דקימ"ל דאם חל שבת באחד מהם ימוטו ידחה שהוא אחרון לכל, עיין רש"י שם ד"ה ימוטו ידחה ע"ש ודמי ג"כ להא דכתב הרב בית מנוחה בדינים השייכים לנשמת כל חי משם הרב שלמי צבור בשלמי חגיגה דף ד"נ ע"א שאם לא יוכל לומר פסוק דזמרה וג"כ נשמת ולהתפלל עם הצבור. ואם ידלג אחד מהם ימהר יחישה להגיע להתפלל עם הצבור פסק הרב בזה שבדין שתדחה אמירת נשמת

שהיא באה לבסוף והיא הגורמת להתעכב שלא להשתתף עם הצבור ע"ש בבית מנוחה דף קל"ב ע"ב והכי נמי דכוותה דדין הוא שתדחה אהבת עולם שהיא הגורמת להתעכב מלעבוד עבודה, ומכל הני טעמי תריצי ע"כ לומר לריש לקיש דברכה אחת היא ברכת יוצר אור:

ובהני יתורץ הכל על נכון בעה"י, דמשום הכי קאמר הש"ס דאי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אינן מעכבות דלא קאמרי אהבה רבה, ור"ל דלא אמרי אהבה רבה משום דאינה פותחת בברוך ומשום הכי לא היו אומרים אותה בפ"ע לא קודם ק"ש ולא אחר התפלה. כיון שאינה פותחת בברוך, וא"כ שמעינן מהכא דאין מעכבות וכו' אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אינן מעכבות זא"ז דילמא האי דלא אמרי' וכו' ור"ל כיון דברכה אחת היא אהבה רבה א"כ היו יכולין לאומרה בבקר השכם, ובדין הוא דלימרו תרוייהו כיון דעדין הוא בבקר ובברכה אחת אין בה שהות באמירתה כדי שיצטרכו לדלגה, כיון דלא נשתהו על שום דבר דכיון דלא היו אומרים יוצר אור לא היו שוהין כדי שילך הזמן ואין כאן כ"א שהות דברכה שהוא מעט מזער אלא ע"כ דלא היו אומרים עתה ברכה ראשונה משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן וכו' ודו"ק:

ואפשר עוד לומר דלשיטת התוס' ורב האיי גאון המוזכרים בסמוך לקמן בעה"י אתי שפיר דבהא קא מיפלגי שמואל וריש לקיש דשמואל סובר ברכות מעכבות זא"ז. ומשו"ה מפרש מאי דקתני ברכה אחת היינו אהבה רבה. דיוצר אור עדיין לא מטא זימניה ואח"ך היה אומרה אבל ריש לקיש סובר ברכות אין מעכבות זא"ז ומשו"ה מפרש מאי ברכה היינו יוצר אור אבל ברכת אהבה רבה כיון שאינה פותחת בברוך אין לאומרה בפ"ע ואין ברכות מעכבות זא"ז. ועיין סמוך מ"ש לקמן:

דף יב.

לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא וכו' ומאי ברכות אינן מעכבות סדר ברכות ע"כ לפום ריהטא משמע שזה דרך דחיה בעלמא היא ור"ל דמהכא ליכא למשמע מידי אבל מ"מ לא שבקינן פשיטותיה דרבי זריקא משום ספיקא דילן, ולהכי דינא הוא דברכות אין מעכבות זא"ז, דהא אפי' שמואל דאמר ברכה אחת היינו אהבה רבה לא שמעינן ליה דס"ל דהוו אמרי אח"ך יוצר אור דאפשר דלא הוו אמרי אח"כ. ולא ידעינן מאי דעתיה בזה, ולהכי נראה דלא שבקינן לפשיטותא דרבי זריקא כמש"ל

אלא דראיתי להתוס' ריש פרק היה קורא ד"ה היה קורא שכתבו וז"ל וא ת תהא מסקינן בפרק קמא י"ב סדר ברכות אינו מעכב. הא ברכות מעכבות ע"כ ע"ש. משמע שדעתם שזו מסקנת הש"ס ולא דחייה בעלמא. ועוד משמע מדבריהם דענין ברכות אין מעכבות זא"ז. וענין ברכות אין מעכבות א שמע ענין אחד הוא. וכאשר תאמר ברכות אי מעכבות זא"ז אין מעכבות נמי את שמע. וכן ראיתי להרא"ש ז"ל בפסקיו ריש היה קורא סי' א' שכתב משם רב האיי גאון דמדאמרינן הכא סדר ברכות אינן מעכבות אלמא סתמא דגמ' ס"ל דסדרן אינו מעכב, אבל אי לא אמר כלל מעכב ע"ש. וצריכין אנו לומר דדעתם בזה הוא דמדקאמר רבי זריקא משום ריש לקיש זאת אומרת וכו' דמשמע שזאת היא שאומרת כן. אבל הסברא מבחוץ אינה כן וא"כ לשמואל דסובר ברכה אחת היא אהבה רבה א"כ ליכא למשמע מהכא מדי וחזרנו לסברא דמבחוץ דס"ל דברכות מעכבות. ועוד אי סובר הש"ס בעלמא ברכות אין מעכבות זא"ז או דמספקא ליה בזה למה דחק עצמו כ"כ לפרושי דברי ריש לקיש דלא כפשטיהו. שהוא אמר ברכות אינן מעכבות ואנן נימא סדר ברכות קאמרי אלא ודאי מדדחק לפרושי הכי כדברי ריש לקיש משמע דהש"ס ס"ל דהברכות מעכבות זא"ז וה"ה דמעכבות את שמע שכך היא תקנת חכמים בזה הגם דבעלמא קימ"ל דברכות אינן מעכבות את המצוה ברכות ק"ש שאני דכך היתה תקנת חכמים דק"ש בברכותיה דוקא, ובלא"ה לא דמי ברכות ק"ש לברכות המצות. שאלו ברכות של שבח והודאה נתקנו לאומרם עם ייחוד ה' ועול מלכותו ודו"ק אבל סדרן אינו מעכב לכ"ע:

והרא"ש שם בפסקיו הביא בשם ר"ח שפי' דברכות אינן מעכבות ואפי' לא אמרן כלל יצא וכ"כ הטור משמם בא"ח סי' ס' ועיין שם בב"י ובב"ח:

והרשב"א כתב דברכות אין מעכבות אבל מ"מ חוזר ואומר ברכות בפ"ע דנהי דידי ק"ש יצא מ"מ ידי ברכות לא יצא. וכן פסק מר"ן בש"ע ס ס' סעיף ב' ג' ע"ש. והרמב"ם ז"ל הלכות תמידין ומוספין פרק ששי הלכה ד' פסק כשמואל דברכה אחת היא אהבת עולם ובפרק א' מהלכות ק"ש הלכה ח' כתב וז"ל דהקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום וכו' יצא לפי שאין סדר בברכות. ע"כ הנה מפשע דבריו נראה דס"ל כרב האיי גאון דסדרן הוא דאינו מעכב. אבל הן עצמן מעכבין אם לא אמרן אבל מדברי הרב רבינו כ"מ שם משמע דמשמע ליה מדברי הרמב"ם שסובר דברכות אינן מעכבות ומנא אמינא לה שהרי על דברי הרמב"ם ז"ל העתיק דברי ר' זריקא ומה שנאמר עליו בש"ס ומה שמסיק הש"ס על דבריו סדר ברכות אינן מעכבות וכתב וז"ל מהכא משמע דכיון דקיי"ל דברכות אין מעכבות זא"ז מכ"ש שאין סדר לברכות ע"כ משמע דכן היא דעת רבינו הרמב"ם ז"ל

ועוד דמשמע מדבריו ז"ל בהדיא דכוונת הש"ס במאי דקאמר סדר ברכות אין מעכב אינו אלא דחויי בעלמא אבל באמת סב"ל לריש לקיש ברכות אין מעכבות וכ"ש הדרן שאינו מעכב. וקיי"ל כר"ל משום דשמואל לא מצינו דפליג עליה בזה וכמ"ש בסמוך ולהכי אף דפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין כשמואל דסובר ברכה א' היינו אהבה רבה אפי"ה סובר הדין דין אמת כר"ל דס"נ ברכות אין מעכבות זא"ז ולא את שמע. אבל לא ידעתי מנין למד הרב כ"מ מדברי הרמב"ם דסובר הרמב"ם כרבינו חננאל ולא כדעת רבינו האי גאון. ועיין להרשב"א בחדושיו לברכות י"ב ולהרב:

מחב"ר בסי' ס' ועיין להרב מעשה רקח על הרמב"ם הלכות ק"ש פרק א' הלכה ח' ע"ש במ"ש והדרא קושיא לדוכתה . ע"ש שאין דבריו מובנים ודוק:

דף מו.

תוס' ד"ה לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל וכו' שכתבו וז"ל מיהו יש ליישב הני תרי לישני דרבי יוחנן כשבעל הבית מסב עמהם וכו' עש"ב נ"ל לומר שהתוס' נסתפקו לענין דינא כיהי עבדינן אי כרב הונא דמן בבל דבוצע מברך או כהא דרבי יוחנן משום רשב"י דבעל הבית בוצע ואורח מברך דמלישנא דש"ס לא מוכח מידי כיצד עבדו בענין ברכת המזון אי רבי זירא הוא דבירך או רבי אבהו דלא ידעינן מה נעשה בענין זה. ומלשנא דש"ס דקאמר בתחלה אחר שקלא וטריא שהיה בניהם קאמר שרא להו. אבל בענין ברכה לא קאמר הכי ולא גלה דעתו הש"ס בזה נר' לכאורה דלא בירך רבי אבהו:

ולהכי באו התוס' וקאמרי מיהו יש ליישב הני תרי לישני. דהיינו דרבי יוחנן משום רשב"י ודרב הונא דמן בבל. דרבי יוחנן כשבעל הבית מסב וכו' והיינו שקלא וטריא שהיתה בניהם בין רבי' זירא ורבי אבהו. דרבי זירא היה סובר דבכל גוונא מיירי רב הונא דמן בבל. דאפי' אם היה בעה"ב מסב עמהם גם בזה קאמר רב הונא בוצע מברך. וא"כ כיון שבצע רבי אבהו הוא המברך ופליגי הני תרי מימרי. ורבי אבהו השיב לו שיש ליישב הני תרי לישני דלא פליגי דרב הונא מיירי כשאין בעה"ב מסב עמהם ורבי יוחנן מיירי כשבעה"ב מסב עמהם וכיון דיש להם יישוב למה עבדינן בינייהו פלוגתא. ומסתמא כיון דהשיב רבי אבהו דברים המתיישבים על הלב הסכים רבי זירא לדברי ר' אבהו ובירך רבי זירא שהוא האורח. והיינו טעמא דלא קאמר בש"ס בירך להו רבי אבהו כדקאמר בתחלה ודוק:

ועיין למהרש"א בזה דפירש דהני לישני דקאמרי התוס' שיש לישב היינו מה שמוזכר הכא בדברי רבי יוחנן עם הא דרבי יוחנן שמוזכר בש"ס לקמן שאמר הגדול מברך וכו'

ע"ש ובאמת העיקר חסר בדברי התוס' דהו"ל לאתויי הא דרבי יוחנן לקמן ולימא דיש ליישב הני תרי לישני דרבי יוחנן וכ"ו. הא שמוזכר הכא והא דרבי יוחנן לקמן שאמר דגדול מברך ע"ש ובאמת העיקר חסר בדברי התוס' לפי פירושו דהו"ל להתוס' לאתויי הא דלקמן דרבי יוחנן ולימא דיש ליישב הני תרי לישני דרבי יוחנן וכו' ואנהו שתקי מכל זה ולפי דברינו הא דקאמר רבי אבהו לרבי זירא לשרי לן מר משום דהוה חביב עליה רבי זירא ועיקר הסעודה נעשית בשבילו ולהכי הו"ל כבעה"ב. ולהכי אמר לו לשרי לן מר' כ"ט לתמוז התרצ"ג.